

Anmeldelser m.v.

Ole Prehn: Over kablerne -
neden satelitterne. Aalborg
Universitetsforlag 1985.
300 s., 132 kr.

Anmeldt af: Peder Meyhoff,
medarbejder ved Center for
Massekommunikation, Århus
Universitet.

Efter 1984: Fremtiden! hedder det første afsnit i Ole Prehns nye bog. Og selv om det måske er lidt dristigt at udpege netop det orwelliske år som skæringsåret, så er det jo rigtigt, at den teknologiske (og telematiske) udvikling for tiden går endog meget stærkt. Prehn mener ligefrem at '1984 blev (...) året, hvor pessimisme og skepsis måtte omkalfatres til tøvende deltagelse i anvendelse af computeren i undervisningen, vedtagelse af hybridnettet, indførelse af ny teknologi på arbejdspladserne osv'. Men om det højteknologiske boom virkelig fører til den bedre, friere og mere oplyste verden som optimisterne håber, det er en anden sag. Og faktisk dokumenterer Prehn, at nok har den teknologiske udvikling en fascinerende facade, men bag den skjuler sig nogle meget skræmmende perspektiver. På trods af omkalfatringerne er det tydeligt, at Prehn stadig har en masse pessimisme og sund skepsis i behold!

Over kablerne - neden satelitterne har undertitlen 'telematikken - kulturindustrien og den transnationale ekspansion', og dermed er det mere end antydnet hvad bogen handler om. Der er kapitler om telematikken, om TV-udviklingen i USA, om satellit- og kabelplaner i Vesteuropa samt om fremtiden under 'det teknologiske system', (som Prehn kalder det med en udtryk hentet fra Jacques Ellul). Herudover er der et indledende kapitel, der bl.a. beskæftiger sig med de danske hybridnet-planer.

Der er to hovedkonstateringer der konsekvent gennemsyrrer bogen. Den ene er, at de mange aktuelle satellit- og kabelplaner i Vesteuropa er en logisk (men stort set uovervejede) følge gevirkning af EF's og de vesteuropæiske staters (og disses teleselskabers) industri politiske strategier. Den anden er, at den teknologiske udvikling (og herunder udviklingen inden for TV-området) på en gang både fører til totalisering og til opsplittelse.

Prehn demonstrerer meget grundigt hvordan det ene land efter det andet, er gået ind på satellit- og specielt kabelmarkedet - ikke primært for at skaffe deres befolkninger adgang til flere TV-kanaler, men for at imødekomme nationale kapitalinteressers ønske om produktion og nedlægning af avancerede kabelnet. De mest illustrative eksempler er hentet fra Vesttyskland, Frankrig og England, men også den danske vedtagelse af hybridnettet behandles i lyset af denne konstatering. Prehn viser også, hvordan tele-

selskabernes ønske om reserve-kapacitet på telekommunikations-satellitterne direkte har skabt den tekniske baggrund for de pt. eksisterende satellit-stationer i Vesteuropa. Og dermed er der skabt en uventet kombination af telekommunikationssatellitter og kabelanlæg - samt videomaskiner - som iflg. Prehn aktuelt udgør en trussel mod planerne om opsendelse af rundspredende satellitter. Men det omvendte ser dog også ud til at være tilfældet - Prehn nævner flere eksempler på, at interessen for at blive kablet er temmelig ringe. Således har Englands to største kabeloperatører trukket sig ud af markedet - angiveligt fordi de skønnede at tilslutningstakten var for ringe.

Som en konsekvens af telekommunikationssatellitternes opdukken på TV-markedet, forestiller Prehn sig, at det kan ende med, at de internationaliserede reklamestationer sætter sig på telekommunikations-satellitterne, mens de nationale (og evt. reklamefrie) stationer bliver henvist til de rundspredende satellitter. Hermed får de første adgang til hele det vesteuropæiske marked, mens de sidste må nøjes med langt mere begrænsede markeder. Ovenikøbet er der konkrete planer om at placere satellitter over Atlanterhavet, og dermed sammenknytte de vesteuropæiske og nordamerikanske markeder - og dermed vil de internationaliserede/amerikanske reklamestationer blive endnu bedre stillet i konkurrencen.

Når Prehn konstaterer at det teknologiske system - og herunder det øgede TV-udbud - både er totaliserende og opsplittende, sker det i høj grad med baggrund i ovennævnte Ellul, der ser teknologien som et system - eller et miljø - som alle sociale fænomener er indlejret i og determineret af. Men samtidig bliver befolkningen i praksis stadig mere opsplittet og fremmedgjort, og den får stadig sværere ved at forholde sig til produktions- og distributi-

onsprocesserne. Denne immante tendens finder Prehn også når det gælder fjernsynsmediet: På den ene side vil programudbuddet blive stadig mere underholdningspræget og stadig mere internationaliseret - beregnet på så bredt og stort et publikum som muligt og enten produceret i USA eller i hvert fald med henblik på også dette marked. Også nyhedsstrømmen vil blive stadig mere ensartet og tendentielt domineret af øjebliksreportager fra de mest dramatiske begivenheder i hele verden. Men nede i de små hjem vil de enkelte personer sidde hver for sig og tage imod - for tendensen er også at familien ikke længere er fælles om TV-oplevelserne.

Prehn afviser således myterne om at højteknologien og den telematiske udvikling tjener alles bedste. I stedet påpeger han som nævnt, at udviklingen er presset frem af indflydelsesrige nationale og multinationale kapitalinteresser. Det er derfor også de store/kapitalstærke brugere, der kan drage størst fordel af de forskellige 'interaktive' tjenester, som bliver tilbudt gennem de nye avancerede kabel-net. Og det gælder både i arbejds- og i fritidssfæren - Prehn forudsiger, at de mindre/kapitalsvage virksomheder ikke vil få råd til at investere i det nødvendige udstyr, og derfor må nøjes med at gøre brug af de mere simple 'reaktive' tjenester. Analogt hermed vil TV-seerne blive henvist til internationaliseret underholdning i overflod.

En vigtig pointe i bogen er imidlertid også, at det teknologiske system som logisk tendens har en korporativistisk statsdannelse. Med et citat fra Science Council of Canada betegnes informationsteknologien som en organiserende teknologi - den er både en produktivkraft og et 'kontrolværktøj for kapitalen'.

Bogen udgør et vægtigt dokumentationsmateriale til brug for den aktuelle debat og forskning omkring TV-satellitter og hybridnet. Kapitlerne om den nordamerikanske og vesteuropæiske

satellit- og kabeludvikling er meget grundige og factsprægede, hvorimod de kapitler der omhandler den teknologiske og telematiske udvikling mere generelt, forekommer noget løse og rigeligt citat-prægede. Der præsenteres en række teoretikere fra teknologi-optimisten Alvin Toffler til mere kritiske som Ellul og Henri Lefebvre. Mens valget af Toffler virker mindre motiveret, er specielt presentationen af de to sidstnævnte interessant. Selvom de to har forskellige udgangspunkter, så er de dog fælles om at påpege, at totaliseringen (eller den 'kumulative' proces, som Lefebvre kalder det), ikke sætter sig restløst igennem. Der er en grundlæggende konflikt mellem denne proces og det samfund eller de mennesker der indordnes derunder. Med Lefebvres ord drejer det sig om at det 'ikke-kumulative' (eller 'cykliske') ikke sådan lader sig kve, men fortsat indgår i en dialektisk proces med det kumulative (eller 'lineære'). Efter min opfattelse må dette have både en progressiv og en regressiv tendens - ubehaget ved modernismen, kan vel både forstås som en fascination af 'de gode gamle dage' og som et ønske om at lave om på moderniteten eller at bruge den så selektivt som muligt. Denne dobbelthed synes jeg ikke at bogen forholder sig til. Der bliver ubehaget kun til fascination af massemediernes tilbud om det 'ikke-moderne'.

Selvom Prehn gør meget ud af at fastholde, at satellit-/kabel-udviklingen er en del af den telematiske udvikling, der igen er en del af en generel og kapitallogisk udviklingsproces, så falder bogen alligevel lidt fra hinanden i en fjernsynsdel og i en teknologidel, måske pga. den store mængde citater der optræder i den sidstnævnte del. Som læser sidder man tilbage med en følelse af, at flere generelle aspekter ikke fuldt ud udfoldes, netop pga. den meget grundige doku-

mentation ang. satellit- og kabelplanerne. Og selvom Prehn direkte præciserer, at den aktuelle teknologiske udvikling kun er een af flere mulige udviklinger, så kommer han ingen steder med bud på andre alternativer.

Det forekommer mig også at Prehn ser lidt for pessimistisk på det fremtidige TV-udbud og -forbrug. Selvom man bestemt ikke kan anfægte hans generelle konklusioner ang. øget tid foran skærmen, mere underholdning, mere internationaliserede programmer osv., så synes jeg, at han overvurderer interessen for de nye TV-stationer, specielt de udenlandske. Men han antyder dog, at selvom de enkelte fjernsyn fremover vil blive tændte i længere tid, så er det ikke sikkert, at det reelle fjernsynsforbrug vil stige ligeså meget. Og han skelner mellem 'selektive lavforbrugere' og 'generelle storforbrugere'. Men hvad så? I hvor høj grad er Europa - og Danmark - sammenlignelige med USA eller Canada? Det er selvfølgelig kun tiden der kan vise det - og dermed vise om de vesteuropæiske kulturer vil formå at hævde sig som en ikke-kumulativ kraft overfor den US-amerikanske kulturimperialisme.

Endelig om bogens læsbarhed. Selvom bogen absolut er værd at læse, så er den dog af og til noget tung. Det skyldes bl.a. dens status som forskningsrapport - noget der påvirker både sproget, citatbrugen og detaljegrænsen samt fremstillingsformen generelt. Men selv når man tager det i betragtning er LIX'en lige høj nok (ca. 69); der er rigeligt med lange sætninger og desværre også med trykfejl.

Bent Madsen & Arne Mortensen:
Computermagt og menneskeværd.
Københavns Bogforlag, 1985,
132 s., kr. 118,-.

Anmeldt af: Bernt Stubbe Øster-
gaard, konsulent, Inddata.

Bogen former sig som et altomfat-
tende opgør med den teknologicentre-
rede samfundsudvikling. Forfatternes
mål er dels at gøre op med den om-
siggribende ukritiske accept af edb-
teknologien blandt humanister og an-
dre, der burde vide bedre, dels fo-
retage et frontalt angreb mod den
nye teknologis fortalere, der karak-
teriseres som: Teknofetichister, da-
tafreaks, computerchauvinister, fif-
fige holdningsmagere o.lign. De er
blandt andet at finde i reklamebran-
chen, i statens teknologiråd, i mi-
litæret og blandt undervisningsmi-
nisteriets konsulenter ifølge bogen.

Forfatternes udgangspunkt er voksen-
pædagogikken, og de har adskillige
års erfaringer med de konsekvenser
computerbaseret undervisning har
haft både på undervisningens kvali-
tet og på bevillingsprioriteterne.
I en række konkrete eksempler påvi-
ser de at bevillingerne til nyt edb-
udstyr til undervisningsformål sjæl-
dent er baseret på nøje vurderinger
af undervisningskvaliteten, men snar-
ere på en endimensionel satsen på
at få udstyr ud i undervisningssek-
toren.

Bogen samler en lang række argumen-
ter imod den nuværende udvikling til
brug for de humanister, der føler sig
trængt op i et hjørne, eller som skal
ud og slås om ressourcer til deres
undervisning.

Bogen bliver desværre temmelig postu-
latpræget, fordi forfatterne forsø-
ger at spænde over et enormt stofom-
råde. En række opløsningstendenser i
samfundet, den politiske højredrej-

drejning, den tiltagende kønsdiskri-
mination og de forringede forhold
for undervisningen forklares alle
ved den allestedsnærværende teknolo-
giske udvikling.

En hovedtanke mod edb'ens uhammede
fremmarch er teknologiens manglende
evne til at håndtere problemstillinger,
der ikke er klart enten/eller
- computere svarer aldrig 'måske'.
Ligesom den ikke er istand til at
håndtere begreber som æstetik, etik
og kultur.

Efter en indledende afklapsning af
'det teknologiske fix' vender for-
fatterne sig mod en række 'myter'
der er med til at retfærdiggøre øget
anvendelse af edb. Hvor myterne kom-
mer fra, er ikke nøjere angivet. Den
første myte er, at 'mikroelektronik-
ken skaffer mere arbejde og flere
arbejdspladser'. Hertil svarer for-
fatterne:

'For det første kan det fastslås, at
den nye teknologi foreløbig har af-
skaffet flere arbejdspladser end den
har skabt' - kilden til dette budskab
er en opgørelse af André Gorz over
prisen på etableringen af en arbejds-
plads i den vesttyske metalindustri
i perioden 1955-1975. Dette mildt
sagt forbavsende argument kunne i
anden sammenhæng kaldes 'goddag mand
øksekraft'.

Forfatterne har en noget usikker
holdning til teknologibegrebet, idet
de ikke skelner klart mellem edb-ud-
viklingen og den almindelige industri-
elle udvikling. Dermed får de ikke
skelnet mellem konsekvenser for in-
dustrien og for kontorsektoren (eller
informationssektoren, som tilhænger-
ne af den nye informationsteknologi
ynder at kalde den). Derved blandes
en lang række problemer sammen.

Efter 111 siders temmelig udelt kri-
tik af edb/samfunds-udviklingen, slår
de pludselig om og leverer 12 siders
teknologioptimistisk fremtidssnak -
om de positive muligheder edb-tekno-
logien indebærer. Hvis man, som det